

Minister Edukacji i Nauki

Przemysław Czarnek

BM-WKN.070.1.2022.KKF
Warszawa, 27 grudnia 2022 r.

Pan
Marcin Wiącek
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

w odpowiedzi na pismo z dnia 24 listopada 2022 r., sygn. VII.7033.115.2022.AMB, w sprawie rozważenia możliwości podjęcia inicjatywy ustawodawczej w celu wprowadzenia do ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2022 r. poz. 574 ze zm.), dalej „PSWN”, regulacji pozwalającej na nadanie pokrzywdzonemu statusu strony w postępowaniach dyscyplinarnych w sprawach dotyczących nauczycieli akademickich, studentów i doktorantów, uprzejmie przekazuję następujące wyjaśnienia.

Minister Edukacji i Nauki nie podziela stanowiska Rzecznika Praw Obywatelskich w zakresie zasadności zmiany przepisów PSWN dotyczących nadania pokrzywdzonemu statusu strony w postępowaniach dyscyplinarnych w sprawach dotyczących nauczycieli akademickich, studentów i doktorantów.

Przepis art. 286 ust. 1 ustawy PSWN statuuje strony postępowania wyjaśniającego prowadzonego wobec nauczycieli akademickich (przepis ten ma również zastosowanie do studentów i doktorantów, zgodnie z art. 315 ustawy PSWN). W myśl tego przepisu, pokrzywdzony jest stroną tego postępowania, obok osoby, której czynu dotyczy postępowanie wyjaśniające oraz osoby, która zawiadomiła o popełnieniu czynu mającego znamiona przewinienia dyscyplinarnego.

Na etapie postępowania wyjaśniającego prowadzonego przez rzecznika dyscyplinarnego, zadaniem rzecznika jest stwierdzenie – w oparciu o zgromadzone dowody – czy mogło dojść do przewinienia dyscyplinarnego, czy też nie. Jeśli więc rzecznik stwierdzi, że doszło lub mogło dojść do przewinienia, to albo kieruje sprawę do właściwej komisji dyscyplinarnej, albo składa wniosek do rektora o wymierzenie kary upomnienia (za przewinienie mniejszej wagi). Jeżeli zaś rzecznik stwierdzi, że nie doszło do przewinienia, to umarza postępowanie wyjaśniające. Postanowienie o umorzeniu postępowania jest zatwierdzane przez rektora. W przypadku odmowy zatwierdzenia postanowienia, rektor może polecić innemu rzecznikowi dyscyplinarnemu wszczęcie postępowania wyjaśniającego. Z uwagi na charakter stosunku prawnego między studentem a uczelnią, który znacząco różni się od relacji zawodowej między nauczycielem akademickim a uczelnią, w studenckim postępowaniu wyjaśniającym nie wskazano na odpowiednie stosowanie w tym zakresie art. 289 ust. 1 ustawy PSWN, tj. na możliwość wniesienia zażalenia do właściwej komisji dyscyplinarnej. Zatem postanowienie tego rzecznika o umorzeniu postępowania wyjaśniającego jest ostateczne (art. 313 ust. 3 PSWN).

Odnosząc powyższe regulacje na grunt ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks postępowania karnego*, dalej „KPK”, należy przyjąć, że postępowanie wyjaśniające prowadzone w uczelni jest odpowiednikiem postępowania przygotowawczego przewidzianego w KPK, którego stronami są podejrzany i pokrzywdzony (art. 299 KPK). W drodze odpowiedniego stosowania KPK w przepisach dyscyplinarnych dotyczących nauczycieli akademickich, studentów i doktorantów (na podstawie art. 305 i art. 320 ustawy PSWN) należy wskazać, że celem postępowania wyjaśniającego jest:

- ustalenie, czy czyn nauczyciela akademickiego albo studenta, wskazany w poleceniu rektora dotyczącym wszczęcia postępowania wyjaśniającego, został popełniony i czy stanowi on przewinienie dyscyplinarne,
- wyjaśnienie okoliczności sprawy, w tym ustalenie osób pokrzywdzonych,
- zebranie i zabezpieczenie dowodów dla komisji dyscyplinarnej.

Zgodnie z powyższym, ustalenie osoby pokrzywdzonego służy urealnieniu jego prawa do udziału w postępowaniu wyjaśniającym w charakterze strony procesowej.

Natomiast na następnym etapie postępowania, które toczy się przed komisją dyscyplinarną, stroną procesową staje się rzecznik dyscyplinarny – to on zna okoliczności sprawy, przedstawia komisji zebrane dowody (do wniosku o ukaranie dołącza akta postępowania wyjaśniającego), a także „reprezentuje” stanowisko pokrzywdzonego. Po to właśnie prowadzone jest przez rzecznika postępowanie wyjaśniające, aby komisja już na wstępie swojej pracy mogła szczegółowo zapoznać się z rodzajem zarzucanego czynu oraz stanowiskiem osoby pokrzywdzonej, które przekazuje jej rzecznik. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji i Nauki dnia 8 czerwca 2022 r. w *sprawie szczegółowego trybu prowadzenia mediacji, postępowania wyjaśniającego i postępowania dyscyplinarnego w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich, a także sposobu wykonywania kar dyscyplinarnych i ich zatarcia* (Dz. U. poz. 1236) oraz z rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 28 września 2018 r. w *sprawie szczegółowego trybu postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego w sprawach studentów, a także sposobu wykonywania kar dyscyplinarnych i ich zatarcia* (Dz. U. poz. 1882), w postępowaniu prowadzonym przez komisję dyscyplinarną prawa pokrzywdzonego – w sposób pośredni – również zostały zagwarantowane. Jeżeli bowiem komisja dyscyplinarna stwierdzi, że wniosek o ukaranie nie zawiera niezbędnych elementów, np. dokładnego określenia zarzucanego czynu bądź też stosownego uzasadnienia (oba te elementy rzecznik opracowuje także na podstawie zeznań pokrzywdzonego), a także jeśli do wniosku nie zostały dołączone akta postępowania wyjaśniającego (którego stroną był pokrzywdzony), to przewodniczący komisji dyscyplinarnej zwraca wniosek i wzywa rzecznika dyscyplinarnego do uzupełnienia stwierdzonych braków. Jeżeli natomiast na posiedzeniu niejawnym skład orzekający komisji dyscyplinarnej stwierdzi braki we wniosku o ukaranie, to wydaje postanowienie o zwrocie wniosku rzecznikowi w celu uzupełnienia postępowania wyjaśniającego (wskazując zakres uzupełnienia i wyznaczając termin jego uzupełnienia). Postanowienie o zwrocie wniosku do rzecznika doręcza się m.in. pokrzywdzonemu – z uwagi na możliwość ponownego nawiązania z nim kontaktu przez rzecznika w celu uzupełnienia dokumentacji postępowania wyjaśniającego. Jeżeli zaś na posiedzeniu niejawnym skład orzekający wyda postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego, to doręcza się je także pokrzywdzonemu. Na to postanowienie pokrzywdzonemu przysługuje zażalenie do odwoławczej komisji dyscyplinarnej (dot. postępowania wobec studentów i doktorantów).

Należy także zwrócić uwagę, że skład orzekający komisji dyscyplinarnej może wydać postanowienie o zawieszeniu postępowania dyscyplinarnego, jeżeli w sprawie tego samego czynu wszczęte zostało postępowanie przygotowawcze lub postępowanie sądowe. Zatem postępowania toczącego się przed komisją dyscyplinarną nie należy utożsamiać z procesem toczącym się przed sądem. Celem postępowania karnego jest ustalenie, czy oskarżony

ponosi winę zarzucanego mu czynu (przestępstwo lub wykroczenie) i określenie wymiaru kary, natomiast postępowanie toczące się w uczelni ma na celu ustalenie, czy student naruszył przepisy obowiązujące w uczelni lub dokonał czynu uchybiającego godności studenta (art. 307 ust. 1 ustawy PSWN), a w przypadku nauczyciela - czy dokonał on czynu uchybiającego obowiązkowi nauczyciela akademickiego lub godności zawodu nauczyciela akademickiego (art. 275 ust. 1 ustawy PSWN), a w rezultacie nałożenie kary dyscyplinarnej.

Niezależnie od powyższego należy przypomnieć, że pokrzywdzony, na mocy art. 305 ustawy PSWN, ma możliwość uzyskania statusu oskarżyciela posiłkowego i dzięki temu aktywnie uczestniczyć w postępowaniu przed komisją dyscyplinarną.

Należy podkreślić, że odpowiedzialność dyscyplinarna nauczyciela akademickiego odnosi się do odpowiedzialności zawodowej, natomiast studenta - do odpowiedzialności za czyny związane ze wspólnotą tej uczelni lub mieniem uczelni, porządkiem organizacyjnym, ustalonym przez nią systemem wartości i dotyczy głównie czynów popełnionych na terenie uczelni. Natomiast tam, gdzie popełniony czyn nauczyciela akademickiego albo studenta przybiera postać działania o skutkach wykraczających poza reguły wewnętrzne społeczności akademickiej oraz narusza powszechne zakazy i nakazy odpowiedniego zachowania, godząc w porządek publiczny lub konstytucyjne prawa jednostki, wówczas postawa nauczyciela akademickiego albo studenta powinna być analizowana pod kątem odpowiedzialności karnej, a ewentualnie dopiero w drugiej kolejności - odpowiedzialności dyscyplinarnej. Specyfika tego postępowania ma istotne znaczenie w kontekście rozgraniczania odpowiedzialności karnej od dyscyplinarnej, procesu karnego od postępowania dyscyplinarnego, a także - odnosząc się do meritum sprawy - stron procesu karnego od stron postępowania dyscyplinarnego.

Postępowanie dyscyplinarne prowadzone w uczelni posiada z gruntu odmienne cele niż postępowanie karne, zaś postępowanie dyscyplinarne wobec studentów jest także odmienne od postępowania dyscyplinarnego wobec nauczycieli akademickich. Zadaniem władz uczelni, możliwym do realizacji między innymi przez politykę dyscyplinarną, jest stworzenie wzorca zachowań studenta, w szczególności w obszarze jego działalności studenckiej, naukowej, kulturalnej, jak również postawy etycznej. Wynik i przebieg postępowania dyscyplinarnego pozostawia skutki prawne wyłącznie w sferze wewnętrznej tzn. między zakładem administracyjnym - uczelnią, a użytkownikiem zakładu - studentem.

Jednocześnie pragnę zauważyć, że wystąpienie Pana Rzecznika nie zawiera przykładów dotyczących ograniczania interesu pokrzywdzonego w postępowaniu dyscyplinarnym wobec studentów, doktorantów czy nauczycieli akademickich. Z tego też powodu trudno jest odnieść się do przykładów skarg trafiających do Rzecznika, w których wskazuje się, iż status pokrzywdzonego znajduje się na pozycji wyjściowo gorszej niż obwiniony, który to obwiniony nierzadko zajmuje wyższe miejsce w hierarchii zawodowej czy naukowej i ma możliwości negatywnego oddziaływania na pokrzywdzonego. Z przykładem z literatury przedmiotu dotyczącym postawy rzecznika dyscyplinarnego, tj. braku odpowiedniej motywacji i chęci do prowadzenia postępowania dyscyplinarnego, co może wynikać z przynależności do tej samej jednostki co osoba obwiniona, nieoficjalnych prób nacisku ze strony innych pracowników uczelni, ostracyzmu w miejscu pracy czy obawy przed zablokowaniem awansu, trudno się zgodzić. Ponadto wydaje się to nie mieć przełożenia na prawa i obowiązki studentów, w tym postępowanie dyscyplinarne wobec studentów. Natomiast odnosząc się do wskazanego przykładu regulacji dotyczących adwokatury, radców prawnych czy izb lekarskich, należy zauważyć, że odpowiedzialność dyscyplinarna członków określonej grupy (nauczycieli akademickich studentów i doktorantów) powinna uwzględniać przede wszystkim specyfikę stosunku prawnego i relacji jakie występują pomiędzy członkami tej grupy. Stąd też postępowanie wyjaśniające czy dyscyplinarne wobec

nauczycieli akademickich albo studentów różni się znacząco od postępowania wobec ww. grup zawodowych.

Przekazując powyższe, należy dodać, że zarówno pokrzywdzony w danej sprawie, jak i osoba składająca zawiadomienie (świadek określonego czynu) niezależnie od prowadzonego przez rzecznika lub komisję dyscyplinarną postępowania (lub jego umorzenia), mogą wystąpić w sprawie cywilnej na drogę sądową przeciwko danemu nauczycielowi akademickiemu, studentowi, czy też doktorantowi albo też powiadomić organy ścigania, jeśli posiadają uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa lub wykroczenia.

Po dokonaniu analizy sprawy, w opinii Ministra Edukacji i Nauki, obecne ukształtowanie pozycji pokrzywdzonego w postępowaniu wyjaśniającym i dyscyplinarnym wobec nauczycieli akademickich, studentów i doktorantów uwzględnia cele tych postępowań i zapewnia przestrzeganie wewnętrznych reguł. Tym samym nie jest zasadne inicjowanie prac legislacyjnych nad nowelizacją ustawy PSWN we wnioskowanym zakresie.

Ewentualne zmiany w zakresie omawianych regulacji powinny wynikać przede wszystkim z sygnałów pochodzących ze środowiska akademickiego. Jednakże do tej pory nie były kierowane do Ministerstwa Edukacji i Nauki żadne informacje świadczące o konieczności przyznania pokrzywdzonemu statusu strony w postępowaniu dyscyplinarnym wobec nauczycieli akademickich, studentów i doktorantów.

W zastępstwie
Ministra Edukacji i Nauki

Dariusz Piontkowski
Sekretarz Stanu
/ – podpisano cyfrowo/